

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی
سال پنجم، شماره پیاپی ۱۲، شماره اول، بهار ۱۳۹۵
تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۲/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۳/۲۷
صص ۲۹-۴۶

بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل در سازمان‌ها و ادارات دولتی شهر تبریز و عوامل مرتبط با آن

حسین بنی فاطمه، استاد، گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، ایران
محمدباقر علیزاده‌ا قدم، دانشیار، گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، ایران*
رباب صبوری، کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، ایران

چکیده

این مقاله با هدف بررسی احساس امنیت اجتماعی و تعیین برخی عوامل مؤثر بر آن در بین زنان شاغل سازمان‌ها و مؤسسات دولتی نگاشته شده است. برای شاخص‌سازی و فرضیه‌سازی، از نظریه‌های حوزه مطالعات امنیت اعضای مکتب کپنهاگ و نظریه‌های جامعه‌شناختی دورکیم و گیدنز استفاده شده است. پژوهش حاضر از نوع پیمایشی است و داده‌های لازم با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شده است. همچنین حجم نمونه ۲۴۰ نفری از زنان شاغل در سازمان‌ها و ادارات دولتی شهر تبریز از طریق روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب انتخاب شدند. احساس امنیت اجتماعی به طور کلی در بین زنان شاغل در حد متوسط قرار دارد. نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیره نشان داد که متغیرهای حمایت اجتماعی، آزار جنسی و درآمد با احساس امنیت اجتماعی رابطه دارند. این سه متغیر در مجموع ۴۲ درصد از تأثیرات متغیر وابسته را تبیین می‌کند.

کلیدواژه‌ها: احساس امنیت اجتماعی، حمایت اجتماعی، آزار جنسی، پابندی مذهبی.

مقدمه و بیان مسأله

امنیت^۱ یکی از پدیده‌های اصیل و مبنایی در زندگی آدمی است که از بدو تولد انسان خودنمایی می‌کند. امنیت در جامعه برای افرادی که جامعه را تشکیل می‌دهند، مطرح می‌شود. مفهوم کلی امنیت، بر روی «احساس آزادی از ترس» یا «احساس ایمنی» که ناظر بر امنیت مادی و روانی است تأکید دارد (ماندل، ۱۳۷۹: ۶۶). احساس امنیت مهم‌تر از وجود امنیت است، زمانی حاصل می‌شود که فرد در درون خود احساس کند که تهدید نمی‌شود بر این اساس تا زمانی که از نظر فرد امنیت در جامعه وجود نداشته باشد احساس امنیت نخواهد کرد. همین اندازه که دل و ذهن و باور انسان به فقدان تهدید یا تعرض علیه خود اطمینان حاصل کند، از امنیت برخوردار است (وائقی، ۱۳۸۰: ۱۲). یکی از تمهیدات در راستای حفظ حیات افراد و گروه‌های اجتماعی و برخورداری آن‌ها از فرصت‌ها و امکانات برای دستیابی به اهداف مورد نظر خویش، وجود امنیت اجتماعی است. بنابراین تضمین امنیت اجتماعی انسانی ضروری است، چرا که حیات انسان در گرو آن است و اختلال در ساز و کار آن موجب ناامنی و پریشانی احوال انسان خواهد بود (نویدینا، ۱۳۸۵: ۲۳). طرح مقوله ساخت اجتماعی امنیت، در واقع زمینه اجتماعی را در احساس امنیت تأیید می‌کند (Job, 1991) احساس امنیت مقوله‌ای مبتنی بر زمینه اجتماعی^۲ به شمار می‌آید و در بنای اجزای مفهومی آن مجموعه آداب، سنن، اخلاقیات و سایر مقولات اجتماعی دخالت دارند.

از آن جا که نیمی از منابع انسانی جامعه ما را زنان تشکیل می‌دهند و با در نظر گرفتن این امر که زنان شاغل فشارهای زیادی را به جهت بهره‌مندی از امنیت و آرامش مطلوب متحمل می‌گردند، شناسایی و دستیابی به مسائل فرهنگی و اجتماعی زنان شاغل در ارتباط با محیط کار و اجتماع، مسائل و مشکلات حقوق صنفی و رفاهی آن‌ها برای برخوردار بودن از امنیت اجتماعی، با بررسی مسایل و

مشکلات زنان شاغل میسر می‌شود. ساختار اجتماعی و فرهنگی همه جوامع انسانی به شدت متأثر از تفاوت‌های جنسیتی است (جنکینز، ۱۳۸۱: ۲۸۹). نابرابری‌های جنسیتی در بازار کار توسط نگرش به کار زنان پاسداری شده و از طریق ساختارهای اجتماعی تقویت می‌شود. در واقع این مسأله جنبه‌ای از سلسله مراتب اجتماعی جنسیت است. به عبارت دیگر این تفاوت و نابرابری در انتظارات و محدودیت‌های نهادهای گوناگون اجتماعی با نقش‌های اجتماعی ساخته می‌شود (Tepperman & Rosenberg, 1998:237). حضور ملاحظات جنسیتی در تربیت و استخدام نیروی کار امنیت اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، با وجود این که زنان در جهان کنونی یک سوم نیروی کار را تشکیل می‌دهند، ولی تنها یک دهم از درآمد جهان را کسب کرده و تنها مالکیت یک درصد از دارایی‌های جهان را در اختیار دارند (Smith, 2002). بر این اساس فرهنگ مبتنی بر تبعیض شغلی به رفتار تبعیض‌آمیز نسبت به زنان در محیط کار اشاره دارد و مصادیق آن نابرابری در استخدام، آموزش شغلی، ارتقا شغلی، درآمد، پاداش و نوع ارزیابی از عملکرد است (Laver & Laver, 2002:262)

نتیجه یک نظرسنجی از سوی مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) مبین این امر است که ۸۱ درصد از ایرانیان به گونه‌ای احساس ناامنی می‌کنند (کلاهیچیان، ۱۳۸۴: ۱۵۴). بر اساس گزارش برنامه توسعه سازمان ملل متحد^۳ در سال ۱۹۹۴ «در هیچ جامعه‌ای زنان به طور برابر با مردان احساس امنیت نکرده و رفتار نمی‌کنند. احساس عدم امنیت از گهواره تا گور بر زنان سایه می‌افکند و از دوران کودکی تا بزرگسالی زنان به دلیل جنسیتشان مورد سو استفاده قرار می‌گیرند» (برنامه توسعه سازمان ملل متحد، ۱۹۹۴: ۱۰). بر اساس نتایج تحقیقات، تغییرات ساختار اقتصادی - اجتماعی جوامع، نیاز به درآمد بیشتر برای تأمین نیازمندی‌های خانواده و رشد فزاینده مشارکت زنان در اجتماع، عرصه‌های گسترده‌ای را

¹ Security² Social Context³ UN Development Program

در بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل، به لحاظ نظری با رویکردی اجتماعی، نظریه‌های گوناگونی مورد بررسی قرار گرفته است. در باب نظریه‌های امنیت اجتماعی، بخش عمده‌ای از ادبیات کلاسیک درباره امنیت، به این مسأله می‌پردازند که امنیت بوسیله دولت‌ها ساخته می‌شوند (Krause, 1996). رویکردهای مدرن اهمیت حمایت از انسان‌ها یا محیط را متذکر شدند و بر مراجع امنیتی متعددی تأکید کردند. به طور کلی، مفهوم امنیت اجتماعی و احساس ناشی از آن در پی توسعه تحلیل‌های جدید امنیتی و پس از جنگ سرد در اروپا مطرح شد. این مفهوم، نخست به عنوان یک رویکرد مفهومی به وسیله گروه مستقلی از محققان در مؤسسه تحقیقات صلح کپنهاگ^۱ توسعه پیدا کرده (Bilgin & et al., 2011:210-211) و به صورت توان یک جامعه برای حفاظت از هویت گروهی‌شان در مقابل تهدیدات واقعی یا فرضی، تعریف شده است (Wearver, 2000:5). دو عضو مکتب کپنهاگ یعنی باری بوزان^۲ و ال ویور مبنای تحلیل‌های امنیتی را اجتماعات و گروه‌های اجتماعی می‌دانند (Cotter, 2002) به اعتقاد ایشان امنیت به مسأله بقا و حفظ موجودیت در برابر تهدیداتی که موجودیت دولت، ملت یا یک ملت در کنار ملل را به مخاطره می‌اندازد، راجع است (Ibryamova, 2002:4). بوزان و ویور امنیت را در دو بعد عینی و ذهنی مطرح کرده و اظهار می‌دارند که تهدیدهای امنیتی در دامنه‌ای وجود دارند که به طور ذهنی نیز قابل تجربه هستند (Buzan, Wearver & Dewild, 1998). باری بوزان برای نخستین بار اصطلاح امنیت اجتماعی را در کتاب مردم، دولت‌ها و هراس به کار برد (Roe, 1996). امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ ویژگی‌هایی اشاره دارد که بر اساس آن، افراد خود را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند (Buzan & Wearver, 1998). به اعتقاد بوزان احساس ایمنی ذهنی، به هیچ روی به منزله وجود امنیت واقعی یا درستی دریافت‌های شخصی

برای کار و فعالیت آنان فراهم نموده است (شادی طلب، ۱۳۷۹). این فرایند برای آنان فرصت‌ها و چالش‌های جدیدی به همراه آورده است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها احساس عدم امنیت زنان در محیط کار است. زنان در توسعه هر کشوری قسمت مهم و اساسی محیط کار را تشکیل می‌دهند و به سامان اقتصادی جامعه کمک می‌کنند ولی در بیشتر اوقات به نیازهای آنان در محافظت از خود پاسخ داده نمی‌شود. مسأله‌ای که بیش از هر چیز باعث عدم احساس امنیت زنان در محیط کار می‌شود، آزار جنسی است. این هشداردهنده است که حدود ۶ درصد از زنان شاغل در مکان‌ها و زمان‌های متفاوت در موقعیت شغلی‌شان با آزار جنسی مواجه می‌شوند و اگر اوضاع غیرقابل تحمل شود شغل خود را ترک کرده یا وادار به نقل و انتقال می‌شوند (Robin & Nath, 2007). در انگلستان از هر ده زن، هفت زن در دوره زندگی شغلی خود به مدت طولانی دچار آزار جنسی بوده‌اند (گیدنز، ۱۳۸۱: ۲۱۹). در بیشتر بررسی‌ها می‌توان اشاراتی به مشکلات مختلف ناشی از مزاحمت‌ها در محیط کار یافت که نشان می‌دهد چگونه این امر می‌تواند فرصت‌های شغلی زنان را محدود کرده و احساس امنیت اجتماعی آنان را به مخاطره اندازد (کار، ۱۳۷۳، ۲۶). تأثیر اشتغال زنان بر روابط خانودگی و وظایف زنان به عنوان همسر و به خصوص مادر نیز در زمینه احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل در محیط کار مطرح می‌شود، چرا که مسأله فرزندآوری و سایر مسائل زنانه امری شخصی نیست بلکه امری اجتماعی است که باید مورد توجه قرار گیرد. در همین رابطه مطالعه حاضر در پی پاسخ به سؤالات زیر است: میزان احساس امنیت اجتماعی در میان زنان شاغل در ادارات دولتی شهر تبریز چه قدر است و عوامل مرتبط با آن کدام متغیرها هستند؟ و مهم‌ترین عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی زنان در محیط‌های شغلی شهر تبریز کدام عوامل هستند؟

چارچوب نظری تحقیق

¹ Copenhagen

² Barry Buzan

چه که موجب شناسایی شخص است (تراپی و گودرزی، ۱۳۸۲: ۳۷۶). از نظر ویور امنیت اجتماعی در بستری اجتماعی شکل می‌گیرد که رهایی از اضطراب و تعقیب ایمنی در قالب یک گروه اجتماعی نظیر خانواده یا یک مجمع قومی، مذهبی، جنسی و غیره را شامل می‌شود (نصری، ۱۳۸۱: ۱۲۶-۱۲۷).

صاحب‌نظران نظریه‌های نظم اجتماعی از بعد اجتماعی به نظم و امنیت اجتماعی اهمیت داده‌اند. دورکیم^۱ همبستگی را از نوع روابط عاطفی مثبت دانسته و از «حس همبستگی» نام می‌برد. دورکیم همبستگی را نوعی «دوست داشتن دیگران» و یا «جاذبه متقابل» می‌داند (دورکیم، ۱۳۶۹: ۶۹). دورکیم به نقش انسجام اجتماعی در گسترش و تقویت ارتباطات اجتماعی اشاره نموده و معتقد است «هر چه اعضای یک جامعه همبسته‌تر هستند، روابط گوناگون خود را با یکدیگر یا در حالت دسته جمعی با گروه بیشتر حفظ می‌کنند» (آبراهامز، ۱۳۶۹: ۱۹۶). وی همبستگی اجتماعی^۲ را عامل حفظ و بقای جامعه می‌داند که نظم اجتماعی را به همراه دارد که خود معلول اشتراک اخلاقی و اخلاقیات مشترک است. پس از نظر دورکیم مبنای نظم جامعه (امنیت اجتماعی) عامل اخلاقی است نه سیاسی یا اقتصادی. بر این اساس دورکیم معتقد است در جوامع سازمان یافته‌ای که مبتنی بر اصول و قواعد اخلاقی هستند، نظم اجتماعی نیز حاکم خواهد بود (کوزر، ۱۳۸۳: ۱۹۰). همچنین دورکیم مذهب را مظهر همبستگی اجتماعی می‌داند و دین را به مثابه حقیقتی می‌داند که در اذهان افراد وجود دارند تا از محرک‌های خودمدارانه ممانعت کنند (جلالی مقدم، ۱۳۷۹: ۶۴). به اعتقاد وی تشریفات مذهبی، مردم را گرد هم می‌آورند و بدین‌سان، پیوندهای مشترکشان را دوباره تصدیق می‌کنند و در نتیجه، همبستگی اجتماعی‌شان را تحکیم می‌بخشند (کوزر، ۱۳۸۳: ۲۰۰-۱۹۸). به عقیده دورکیم دین وسیله استحکام و دوام اجتماعی است و با ایجاد پیوند میان پیروان خود به وسیله انجام مراسم گوناگون و ایجاد ارزش‌ها و باورهای مشترک میان آن‌ها، وحدت اجتماعی را تأمین می‌کند

نیست چرا که هر یک از افراد جامعه اعم از فقیر و غنی به طور نسبی در معرض تهدیدات مختلفی قرار می‌گیرند (بوزان، ۱۳۷۸: ۸۶) وی سه نوع تهدید را مطرح می‌کند: تهدیدات فیزیکی یا جسمی (درد، صدمه و مرگ)، تهدیدات اقتصادی (تصرف یا تخریب اموال، عدم دسترسی به کار یا منابع)، تهدیدات حقوقی (زندانی شدن، از بین رفتن آزادی‌های مدنی)، همراه با تهدیدات موقعیت یا وضعیت (تنزل رتبه، تحقیر در انظار عامه) که این تهدیدات با یکدیگر همبستگی دارند و افراد در جامعه، دولت‌ها را به وجود می‌آورند تا از این تهدیدات در امان هستند (بوزان، ۱۳۷۸: ۵۲-۵۴). بوزان بر این باور است که امنیت اجتماعات بشری به ۵ مقوله تقسیم می‌شود: نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی. امنیت اجتماعی توانایی گروه‌های مختلف صنفی، جنسی، قومی، ملی و ... در حفظ هستی و هویت خود است (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴). در آرای بوزان حوزه‌ای از حیات که فرد خود را به واسطه مفهوم «ما» بدان متعلق می‌داند و در برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند مورد نظر است، بنابراین هر عامل و پدیده‌ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای یک گروه گردد، در واقع هویت آن گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌گردد (Buzan, 2000:3). ویور دست به مفهوم سازی مجدد از رهیافت پنج بعدی بوزان درباره امنیت زد (نصری، ۱۳۸۱: ۱۳۶). وی «امنیت ساخته و پرداخته شده در اجتماع» را مطرح می‌کند بر این اساس، ویور حوزه امنیت را برحسب نوعی دوگانگی امنیت دولت و امنیت اجتماعی در نظر می‌گیرد (Roe, 1996:11) وی معتقد است که علاوه بر بعد عینی امنیت باید امنیت را در بعد ذهنی نیز مورد توجه قرار داد و صرف نظر از حفظ سرزمین و حاکمیت به چگونگی زندگی و شیوه‌های زندگی نیز نظر داشت و این مقوله‌ای است که امنیت اجتماعی به آن می‌پردازد. از نظر ویور، امنیت اجتماعی به هویت اعضای جامعه راجع است. بنابراین امنیت اجتماعی با نیاز به هویت در ارتباط است. هویت عبارت است از آن

¹ Durkhiem

² Social Solidarity

(جلالی‌مقدم، ۱۳۷۹: ۷۵).

مسئله اساسی شرایط اجتماعی و اقتصادی نابرابری است که عدم احساس امنیت اجتماعی را برای زنان به صورت یک مسئله اجتماعی تبدیل می‌کند. مباحث فمینیستی اگرچه به طور مستقیم ربطی به مسئله امنیت اجتماعی زنان ندارند، اما هریک قسمت‌هایی از این مسئله را توضیح می‌دهند. رهیافت امنیتی فمینیستی، آسیب‌پذیری زنان را در درون جامعه مورد تأکید قرار می‌دهد و بر این باور است که موضوعاتی همچون، آسیب‌های فیزیکی خصوصاً آزارهای جنسی، هرزه‌انگاری و خشونت‌های ساختاری از مسائلی هستند که به ناامنی فزاینده زنان به عنوان نیمی از جمعیت جهان منجر گردیده است. بر اساس نظر فمینیست‌ها همواره تبعیض ساختاری جوامع به زیان زنان بوده است و ساختارهای موجود در جامعه مردسالار علاوه بر آن که ابزار اعمال خشونت بر علیه زنان است، می‌تواند اسباب ناامنی آنان را نیز فراهم آورد. بر این اساس فمینیست‌ها راه نیل به امنیت برای زنان را در تغییر این ساختارهای اجتماعی مبتنی بر جنسیت می‌بینند (عبداله خانی، ۱۳۸۳: ۲۶۸).

پیشینه تجربی

در رابطه با موضوع مقاله حاضر تحقیقات چندی در داخل و خارج از کشور انجام شده است که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

در پژوهش‌های داخلی، هما زنجانی‌زاده در سال ۱۳۸۰ پژوهشی با عنوان «زنان و امنیت شهری» انجام داده است. جامعه آماری تحقیق، شامل کلیه زنان ۱۵ سال به بالای شهر مشهد بود. این مطالعه به روش پیمایشی و با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌ای انجام شد. طبق نتایج تحقیق، متغیرهای طبقه اجتماعی، اشتغال و رده شغلی بر احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیر دارد، در حالی که میزان استفاده از رسانه‌ها، میزان حضور در بیرون از خانه، سن، سطح تحصیلات بر احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیری ندارد (مرکز افکارسنجی دانشجویان، ۱۳۸۷).

نیاز انسان به امنیت با عنوان امنیت وجودی هم بیان می‌شود که به اعتقاد گیدنز امنیت وجودی به اطمینانی راجع است که بیشتر آدم‌ها به تداوم تشخیص هویت خود و دوام محیط‌های اجتماعی و مادی کنش در اطراف خود دارند، این امنیت پدیده‌ای عاطفی است که در ناخودآگاه ریشه دارد در این تعریف بر دو بعد احساسی و اجتماعی امنیت تأکید شده است (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۱۱-۱۱۰). گیدنز امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی برای حفظ زندگی اعضای یک جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان می‌داند (گیدنز، ۱۳۸۰: ۶۲۷). به اعتقاد گیدنز، مهم‌ترین کار باورداشت‌های مذهبی این است که معمولاً به انسان در مقابل تجربه رویدادها و موقعیت‌ها، احساس آرامش و امنیت تزریق می‌کنند. بنابراین مذهب و سنت به شیوه‌ای بنیادین در امنیت وجودی دخالت دارند (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۲۶-۱۲۴).

بر اساس نظریه‌های پایگاه اجتماعی-اقتصادی، مارکس با دیدی اقتصادی به جامعه می‌نگرد و واقعیت اساسی جامعه را مالکیت می‌داند و آن را در زیربنا قرار می‌دهد و سایر نهادهای اجتماعی و فرهنگی را در روبنا قرار می‌دهد و بر این اساس افراد جامعه را به دو دسته مالکان وسایل تولید و فاقدان وسایل تولید دسته‌بندی می‌کند (تامین، ۱۳۸۱: ۱۲-۸). از نظر مارکس امنیت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، هر سه مهم هستند. بر طبق نظر وی، دغدغه شغلی و نگرانی از بیکاری در طبقه مرفه کمتر دیده می‌شود و با فرض شرایط یکسان اشتغال، افراد مناطق مرفه از امنیت شغلی بالاتری بهره‌مند هستند (توسلی، ۱۳۷۵: ۸۷-۸۴).

در رابطه با امنیت اجتماعی زنان، فمینیست‌ها نیز معتقدند تاکنون در مطالعات امنیتی نقش زنان نادیده گرفته شده است و با وارد کردن مقوله جنسیت در مسائل امنیتی می‌توان مطالعات امنیتی را به صورت ترکیبی از جنسیت مردان و زنان درآورد (عبداله خانی به نقل از اسپندر، ۱۳۸۳: ۳۹۸). به اعتقاد ایشان

¹ Ontological Security

اجتماعی بر احساس ناامنی در محله» اشاره کرد. این مطالعه بین افراد ۲۰ تا ۸۰ سال شهر مالمو سوئد انجام شده است. نتایج تحقیق نشان داد که عوامل محله‌ای ۷/۲ درصد از کل واریانس احساس ناامنی افراد را تبیین می‌کند. این تأثیر با وارد کردن عوامل فردی در مدل، کاهش یافته و به ۰/۷ درصد می‌رسد. با حذف عوامل فردی سهم سرمایه اجتماعی در تبیین احساس ناامنی به ۷/۲ درصد رسید (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۱).

بررسی‌های ویور در آمریکا با موضوع تأثیر رابطه حمایت اجتماعی اطرافیان با میزان احساس امنیت اجتماعی نشان داده است که حمایت اجتماعی با احساس امنیت زنان در رابطه است، و زنانی که در خانواده خود مورد توجه همسر و حتی فرزندان خود هستند، احساس آرامش و امنیت بیشتری دارند و با شادی و نشاط بیشتر کارهای روزمره خود را پیگیری می‌نمایند (Wearver, 2010).

در پژوهش‌هایی که در جامعه آمریکا با موضوع بررسی وضعیت پایگاه اقتصادی-اجتماعی خانواده‌ها در احساس امنیت آن‌ها توسط رینوی و لوری انجام گرفته به گوناگونی نیازها و نگرانی‌های زنان در خانواده‌های طبقات پایین اشاره کرده و اعمده نگرانی آن‌ها را در موقعیت‌های شغلی و اقتصادی ذکر کرده و این دغدغه و عدم امنیت در مادران به عصبیت، افسردگی و بی‌خوابی و اختلال بیشتری منجر می‌شود و حتی جدال‌هایی را بین همسران ایجاد می‌کند (Reno & Joni, 2009).

جمع‌بندی چارچوب نظری و تجربی

در تحقیق حاضر سعی شده است تا ترکیبی از دیدگاه‌های جامعه‌شناسان مکتب کپنهاگ به ویژه بوزان، ویور، نظریه نظم اجتماعی دورکیم، نظریه گیدنز، نظریه پایگاه اجتماعی-اقتصادی مارکس آورده شده است که هرکدام از جنبه‌ای احساس امنیت اجتماعی را مورد توجه قرار داده‌اند. مفهوم امنیت اجتماعی (و احساس ناشی از آن) نخست به عنوان یک رویکرد مفهومی به وسیله گروه مستقلی از محققان در مؤسسه

مریم منافی ملایوسفی در سال ۱۳۸۲ تحقیقی با عنوان «بررسی دیدگاه زنان شاغل متأهل در خصوص نقش عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی آنان در دو محیط کار و خانواده» به انجام رسانید. این تحقیق به روش پیمایشی و بین زنان شاغل شهر تهران به انجام رسیده است. امنیت اجتماعی در تحقیق یاد شده در دو بعد شغلی و خانوادگی سنجیده شد و نتایج آن نشان داد که بین عوامل مؤثر بر امنیت شغلی و عوامل مؤثر بر امنیت خانوادگی رابطه وجود دارد. پایگاه‌های شغلی مختلف، داشتن روابط دوستانه با همکاران بر امنیت اجتماعی زنان مؤثر است. و رضایت زناشویی، مشارکت مردان در انجام امور منزل، همکار بودن با همسر بر امنیت اجتماعی زنان شاغل مؤثر نیست (مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، ۱۳۸۴).

تحقیقی با عنوان «بررسی امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران» در سال ۱۳۸۴ توسط زین العابدین افشار انجام شد. این تحقیق به صورت پیمایشی و در بین زنان ۱۵ تا ۴۵ سال شهر تهران انجام گرفته و نتایج آن نشان داد که عوامل حمایت اجتماعی، هنجارهای اجتماعی، عملکرد پلیس و عملکرد قانون بر امنیت اجتماعی زنان تأثیر دارد، در حالی که عواملی نظیر سن، قومیت، سبک زندگی و وسایل ارتباطی بر امنیت اجتماعی زنان تأثیر چندانی ندارد (افشار، ۱۳۸۵).

بررسی‌های نوروزی و فولادی سپهر با موضوع بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۱۵ تا ۲۹ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن؛ بیانگر این بود که پایگاه اقتصادی-اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی در رابطه است، هرچه طبقه اجتماعی-اقتصادی بالاتر است احساس امنیت بیشتر است و برعکس. در همین پژوهش محل سکونت بر امنیت اجتماعی خانواده اثرات مؤثر و معنی‌داری دارد و نیز این که متغیر پایبندی مذهبی تأثیر منفی بر احساس امنیت اجتماعی زنان داشته است (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸، ۱۵۹-۱۲۹).

در خارج از کشور می‌توان به تحقیقات لایندستروم و همکاران در سال ۲۰۰۳ با عنوان «بررسی تأثیر سرمایه

یا نمادهای دینی به توهم محض هستند و نه جانشین پدیده‌های دیگر (مثل نیروهای طبیعی) بلکه آن‌ها در اذهان افراد وجود دارند تا از محرک‌های خودمدارانه ممانعت کنند و فرد را به طریقی تحت انضباط درآورند که بتواند به طور عینی به واقعیت‌های بیرونی بپردازد. در همین راستا به اعتقاد گیدنز، مهم‌ترین کار باورداشت‌های مذهبی این است که معمولاً به انسان در مقابل تجربه رویدادها و موقعیت‌ها، احساس آرامش و امنیت تزریق می‌کنند. همچنین بر اساس نظر گیدنز افرادی که تحصیلات پایین دارند به دلیل قدرت اندکی که در تجزیه و تحلیل مسائل و مشکلات جامعه دارند به همان اندازه احساس امنیت کمتری نسبت به افراد با تحصیلات بالاتر دارند. به اعتقاد فمینیست‌ها مسأله اساسی شرایط اجتماعی و اقتصادی نابرابری است که عدم احساس امنیت اجتماعی را برای زنان به صورت یک مسأله اجتماعی تبدیل می‌کند. بر اساس نظر فمینیست‌ها همواره تبعیض ساختاری جوامع به زیان زنان بوده است و ساختارهای موجود در جامعه مرد سالاری می‌تواند اسباب ناامنی آنان را نیز فراهم آورد.

طبق نتایج تحقیق زنجانی‌زاده، متغیرهای طبقه اجتماعی، اشتغال و رده شغلی بر احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیر دارد، در حالی که سطح تحصیلات بر احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیری ندارد. منافی مایوسفی و افشار در تحقیق خود نشان داده‌اند که داشتن روابط دوستانه با همکاران و حمایت اجتماعی بر امنیت اجتماعی زنان مؤثر است. همچنین در تحقیق ویور در آمریکا نیز رابطه متغیر حمایت اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی تأیید شده است. نتیجه به دست آمده از تحقیق نوروزی و فولادی سپهر نشان داده است که هرچه طبقه اجتماعی - اقتصادی بالاتر است احساس امنیت بیشتر است و برعکس. نیز این که متغیر پایبندی مذهبی تأثیر منفی و معکوسی بر احساس امنیت اجتماعی زنان داشته است. همچنین بر طبق نتایج تحقیق رینو و لوری در خارج از کشور تفاوت میانگین احساس امنیت اجتماعی افراد بر اساس طبقه اجتماعی متفاوت آنان به تأیید رسیده است.

تحقیقات کپنهاگ توسعه پیدا کرده و به صورت توان یک جامعه برای حفاظت از هویت گروهی‌شان در مقابل تهدیدات واقعی یا فرضی، تعریف شده است (Wearver, 2000:5). بدین ترتیب بیشتر تهدیدات برای افراد، ناشی از این حقیقت است که آن‌ها در محیط انسانی به سر می‌برند و این محیط به وجودآورنده انواع فشارهای غیرقابل اجتناب اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. با توجه به این که افراد اولین منبع ناامنی یکدیگرند مسأله امنیت افراد ابعاد گسترده‌تر اجتماعی و سیاسی پیدا کرده است (بوزان، ۱۳۷۸: ۵۴) که این ابعاد به نوبه خود، احساس امنیت اجتماعی افراد را تحت‌الشعاع قرار می‌دهند. مارکس با دیدی اقتصادی به جامعه می‌نگرد و واقعیت اساسی جامعه را مالکیت می‌داند و آن را در زیربنا و سایر نهادهای اجتماعی و فرهنگی (ایدئولوژی، خانواده، مذهب و...) را در روبنا قرار می‌دهد و بر این اساس جامعه را به دو دسته مالکان و سایل تولید و فاقدان و سایل تولید دسته‌بندی می‌کند به عبارت دیگر هرچه طبقه اجتماعی افراد در یک جامعه افزایش یابد، امکان دستیابی آن‌ها به امکانات و خدمات مختلف آموزشی، بهداشتی، رفاهی و ... نیز افزایش می‌یابد و در نتیجه احساس تعلق و خشنودی نسبت به جامعه داشته و دل‌بستگی میان آن‌ها تقویت خواهد شد و به عکس. پس هر چه احساس فرد از زندگی رضامندانه‌تر است، به همان میزان نیز احساس امنیت را تجربه خواهد کرد و قادر به تولید آن خواهد شد. دورکیم همبستگی اجتماعی را عامل حفظ و بقای جامعه می‌داند که نظم اجتماعی را به همراه دارد که خود معلول اشتراک اخلاقی و اخلاقیات مشترک است. پس از نظر دورکیم مبنای نظم جامعه (امنیت اجتماعی) عامل اخلاقی است نه سیاسی یا اقتصادی. بر این اساس در جوامع سازمان یافته‌ای که مبتنی بر اصول و قواعد اخلاقی هستند، نظم اجتماعی نیز حاکم خواهد بود همچنین دورکیم مذهب را مظهر همبستگی اجتماعی می‌داند و معتقد است که هیچ دین دروغینی وجود ندارد وی دین را به مثابه حقیقتی می‌داند که دارای کیفیتی مختص به خود است به این معنی که نمایش‌ها

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- بین حمایت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین پایبندی مذهبی و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد
- ۳- بین آزار جنسی یا مزاحمت در محیط کار و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین میزان درآمد و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.

۵- میانگین احساس امنیت اجتماعی به تفکیک سطح

تحصیلات زنان شاغل متفاوت است

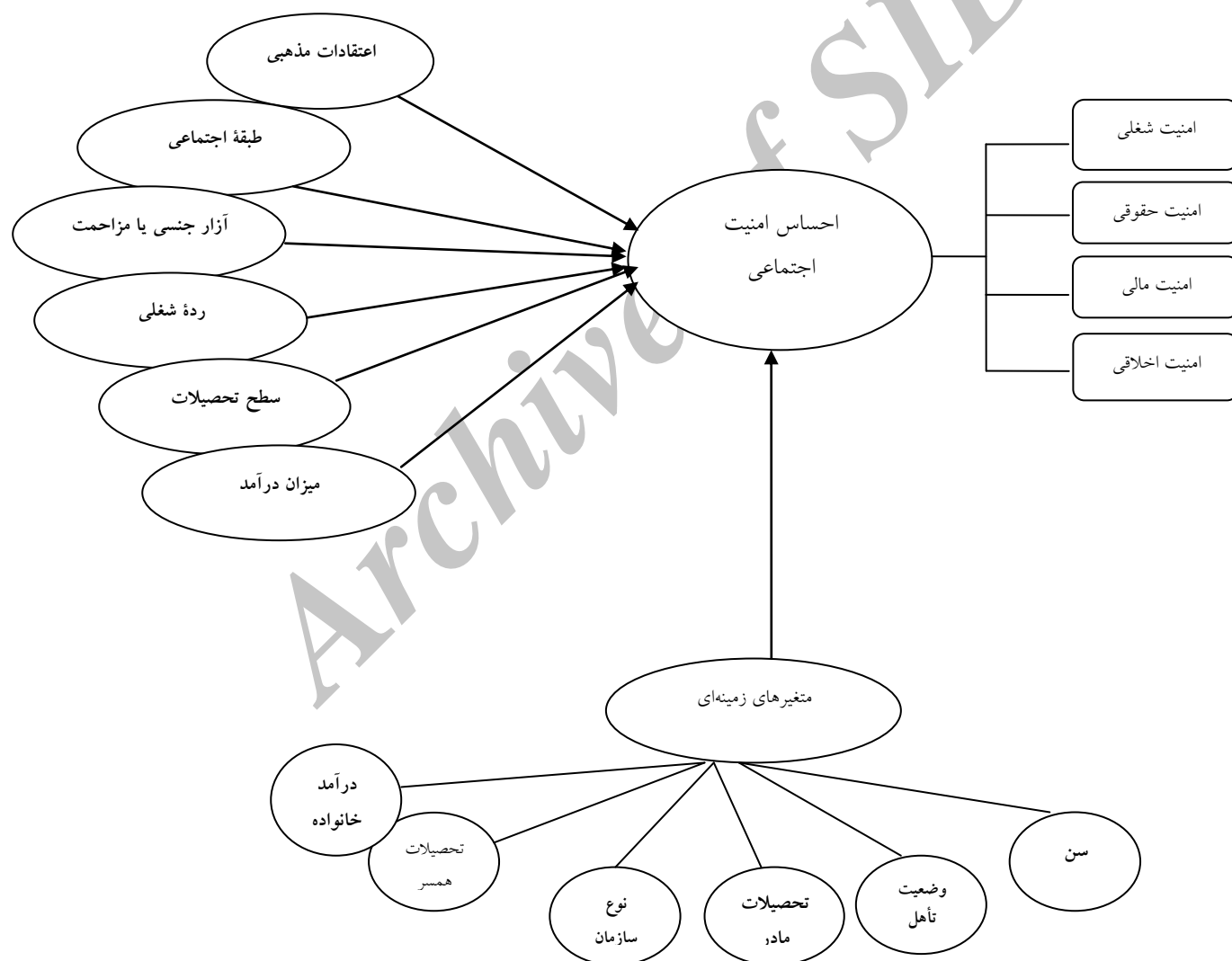
۶- میانگین احساس امنیت اجتماعی به تفکیک رده شغلی

متفاوت است.

۷- میانگین احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل به تفکیک

طبقه اجتماعی آنان متفاوت است

مدل تحلیلی تحقیق

تعریف مفاهیم

متغیر وابسته

امنیت اجتماعی را می‌توان به معنای حالت فراغت همگانی از ترس و اضطراب، مصونیت جان، مال، آبرو، ناموس و شغل افراد از هرگونه تهدید و تعرض تعریف کرد؛ اگرچه آن را با توجه به گروه‌های مختلف اجتماعی همچون گروه‌های قومی، سنی، جنسی، شغلی، مذهبی و ... تعریف و بررسی می‌کنند (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۰). در معنای ذهنی امنیت اجتماعی بدین معنی است که افراد در حیات اجتماعی خود احساس امنیت نمایند. احساس امنیت اجتماعی؛ نبود ترس از تهدید حقوق و آزادی‌های مشروع گفته می‌شود (افشار، ۱۳۸۵: ۶۱). در فرهنگ آکسفورد، امنیت اجتماعی به معنای ارتباط امنیت با جامعه نوعی سازماندهی و یا امنیتی که شکل و ساخت اجتماعی یافته است تعریف شده است (Oxford, 2000:1227). احساس امنیت اجتماعی در این مطالعه به ابعاد احساس امنیت مالی، اخلاقی، شغلی و حقوقی تقسیم شده است. بوزان به تحلیل ابعاد امنیت پرداخته است که بیانگر ابعاد مذکور است. برای عملیاتی نمودن این ابعاد از ۴۰ گویه در قالب طیف لیکرت استفاده شده است که این گویه‌ها در مقیاس رتبه‌ای مورد سنجش قرار گرفتند.

تعاریف مفهومی و عملیاتی ابعاد احساس امنیت اجتماعی

احساس امنیت حقوقی^۱

امنیت حقوقی عبارت است از تضمین و حمایت از حقوقها و آزادی‌های شهروندان و نیز برابری شهروندان. (ویژه، ۱۳۸۹: ۹۷). احساس امنیت حقوقی عبارت است از اطمینان از توزیع عادلانه حقوق مربوط به کارمندان و رعایت عدالت در موارد مختلف. در این تحقیق منظور از احساس امنیت حقوقی آن است که زنان شاغل تا چه حد از حمایت‌های خاص به هنگام بارداری برخوردارند، تا چه حد امکان استفاده از مأموریت‌های تحصیلی و آموزشی را دارا هستند همچنین

¹ Legal Security Feeling

بررسی قوانین حمایتی مربوط به ساعات کاری زنان و کفایت مرخصی زایمان و... جهت سنجش این بعد از احساس امنیت به کار برده شده است.

احساس امنیت اخلاقی^۲

احساس امنیت اخلاقی عبارت است از اطمینان از تضمین اصول و الگوهای اخلاقی در روابط و مناسبات افراد (ساروخانی و نویدنیا، ۱۳۸۵).

احساس امنیت اخلاقی در این تحقیق بر اساس میزان پایبند بودن کارمندان سازمان به صداقت، حسن نیت، خوش رفتاری، احترام متقابل در محل کار و ... مورد بررسی قرار گرفته است.

احساس امنیت شغلی^۳

احساس امنیت شغلی عبارت است از احساس داشتن یک شغل مناسب و اطمینان از تداوم آن در آینده و فقدان عوامل تهدید کننده شرایط مناسب کاری در آن شغل (مجیدی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۴۳). در پژوهش حاضر، منظور از احساس امنیت شغلی زنان، میزان اطمینان ایشان از ارتقا شغل، اطمینان از ثبات شغلی، اطمینان از ادامه کار در اداره، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مهم و... است.

احساس امنیت مالی^۴

امنیت مالی برای فرد عبارت است از تضمین دارایی‌های فرد از سرقت و دزدی و اطمینان خاطر که از تأمین نیازهای مالی و مادی فرد حاصل می‌شود (عربی، ۱۳۸۴: ۱۹۴).

در این مطالعه نیز منظور از احساس امنیت مالی افراد مورد بررسی، درآمد کافی، تناسب درآمد آنان با هزینه، امید به آینده اقتصادی بهتر، توان دریافت و باز پرداخت تسهیلات بانکی، اطمینان از عدم سرقت وسایل در محل کار است.

² Moral Security Feeling

³ Job Security Feeling

⁴ Material Security Feeling

تعریف متغیرهای مستقل

حمایت اجتماعی^۱

اطلاعاتی از جانب دیگران مبنی بر این‌که شخص مورد محبت، توجه، احترام و ارزش است و بخشی از شبکه ارتباط و تعهد اجتماعی است (کرتیس، ۱۳۸۲: ۱۸۴).

در این تحقیق بعد عاطفی حمایت اجتماعی مورد نظر است که منظور از آن داشتن روابط دوستانه با همکاران در محل کار، اعتماد به همکاران، مورد احترام بودن در محیط کار بوده است.

آزار جنسی یا مزاحمت

آزار جنسی شکلی از تبعیض جنسی است که در محیط کار نسبت به زنان اعمال می‌شود آزار جنسی در محل کار می‌تواند به عنوان استفاده از اقتدار شغلی یا قدرت به منظور تحمیل خواسته‌های جنسی تعریف شود و ممکن است به شکل‌های گوناگونی بروز نماید (گیدنز، ۱۳۸۱: ۲۱۹). گاه ممکن است همراه با پیشنهادات زیرکانه، حرکات و اشاراتی است که از نظر مردان بی‌زیان، ولی از دید زنان اهانت‌آمیز تلقی شود. (آبوت و والاس، ۱۳۸۵). منظور از آزار جنسی یا مزاحمت در تحقیق حاضر، دقت در انتخاب کلمات از سوی مردان، نوع صحبت کردن با زنان و چگونگی صحبت در باره آنان است.

اعتقادات مذهبی^۲

ادیان متضمن مجموعه‌ای از نمادها هستند، که احساسات حرمت یا خوف را طلب می‌کنند، و با شعایر یا تشریفات که توسط اجتماع مؤمنان انجام می‌شود، پیوند دارند (گیدنز، ۱۳۸۱: ۴۲۶).

گلاک و استارک برای سنجش میزان دینداری، پنج بعد اعتقادی، رفتاری، شناختی، احساسی و پیامدی را در نظر می‌گیرند. بعد رفتاری، با استفاده از برخی اعمال دینی از قبیل نماز، روزه، دعا، قرآن خواندن و شرکت در اعیاد و

عزاداری‌های مذهبی، بعد اعتقادی با استفاده از اعتقاداتی مانند زندگی پس از مرگ و رسیدگی به اعمال انسان‌ها در آن، اعتقاد به وجود خدا، بعد احساسی با احساساتی مانند احساس ندامت پس از مرتکب شدن گناه عملیاتی می‌شود (سراج‌زاده به نقل از گلاک و استارک، ۱۳۷۷). که در پژوهش حاضر نیز برای سنجش میزان اعتقادات مذهبی افراد مورد مطالعه از ابعاد اعتقادی، احساسی و رفتاری مدل گلاک و استارک استفاده شده است.

طبقه اجتماعی^۳

طبقه اجتماعی گروهی از اشخاص هستند که در سازمان تولید، عملکرد خاصی را بر عهده دارند یعنی با توجه به موقعیت خاص، در نظم اقتصادی از یکدیگر متمایز می‌شوند (اباذری و همکاران، ۱۳۸۱: ۷). در تحقیق حاضر از روش ذهنی و خود اظهاری استفاده شده است و طبقه اجتماعی پاسخگویان در یک سؤال پنج گزینه‌ای (بالا، متوسط رو به بالا، متوسط، متوسط رو به پایین و پایین) از افراد سؤال شده است.

رده شغلی^۴

نقشی که فرد شاغل ایفا می‌کند، یا وضع اشتغالی که فرد شاغل احراز کرده است (بیرو، ۱۳۶۶: ۳۸۱). برای سنجش رده شغلی زنان شاغل در این پژوهش از یک سؤال با گزینه‌های کارمند امور خدماتی، کارمند امور اداری، تخصصی یا کارشناسی، سرپرستی، معاونت، مدیریت و سایر استفاده شده است

روش تحقیق

این مطالعه حاصل پژوهشی پیمایشی - مقطعی است که در سال ۱۳۸۹ در سازمان‌ها و ادارات دولتی شهر تبریز (در مجموع ۳۲ سازمان و اداره) انجام شد. از بین کل ۲۰۹۵ نفر زنان شاغل (به غیر از مراکز علوم پزشکی و درمانی و آموزش

³ Social Class

⁴ Job Category

¹ Social Support

² Religious Beliefs

سنی ۴۴-۲۹ سال قرار داشتند و کمترین فراوانی نیز مربوط به رده سنی ۶۰-۴۵ سال با ۱۶/۴ درصد بود. از نظر وضعیت تأهل ۷۲/۹ درصد متأهل، ۲۲/۹ درصد مجرد بودند. به لحاظ تحصیلات ۵۳/۳ درصد از زنان شاغل مورد مطالعه دارای مدرک کارشناسی بودند ۵۱/۲ درصد از آنان در سمت شغلی کارشناسی و تخصصی به انجام وظیفه پرداخته و اغلب آنان از سابقه کاری ۱۲ سال برخوردار بودند. همچنین ۵۶/۲ درصد از زنان شاغل دارای وضعیت استخدامی رسمی - قطعی بودند و میزان مبلغ دریافتی ۵۸/۳ درصد از آنان بین ۳۵۱۰۰۰ تومان تا ۵۵۰۰۰۰ تومان بود. و کمترین فراوانی نیز مربوط به مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر با ۷/۵ درصد بود، رده شغلی سرپرستی و معاونت با ۴/۶ درصد، وضعیت استخدامی پیمانی با ۹/۲ درصد و درآمد ماهیانه ۷۵۱۰۰۰ و بالاتر با ۰/۸ درصد بود.

از بین ۲۴۰ نفر نمونه مورد مطالعه، ۶۱/۲ درصد متعلق به طبقه متوسط، ۲۰/۴ درصد طبقه متوسط رو به پایین، ۱۳/۸ درصد طبقه متوسط رو به بالا، ۳/۸ درصد طبقه پایین و ۰/۸ درصد طبقه بالا بودند.

متغیر وابسته و متغیرهای مستقل

از نظر احساس امنیت اجتماعی میانگین نمرات به دست آمده ۱۲۸/۴۸ بود که نشان از این امر داشت که زنان شاغل مورد مطالعه از احساس امنیت اجتماعی در سطح متوسط برخوردارند. پاسخگویان از نظر احساس امنیت شغلی با میانگین نمرات ۳۵/۵۲ در حد متوسط، از نظر احساس امنیت اخلاقی با میانگین نمرات ۲۸/۷۹ در حد بالا، از نظر احساس امنیت مالی با میانگین نمرات ۳۳/۸۷ در سطح متوسط رو به پایین، از نظر احساس امنیت حقوقی با میانگین نمرات ۳۰/۵۷ در سطح متوسط به پایین قرار داشتند. نتایج مربوط به متغیر وابسته تحقیق و ابعاد آن در جدول ۲ نشان داده شده است.

و پرورش) در این سازمان‌ها و ادارات، ۲۴۰ نفر به عنوان نمونه، با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب انتخاب شدند. به طوری که پس از مشخص کردن جامعه آماری، هر کدام از ادارات و سازمان‌های شهر تبریز به عنوان طبقه در نظر گرفته شدند در مرحله بعد براساس نسبت کل زنان شاغل هر اداره به کل ادارات، حجم نمونه اختصاصی به هر اداره را مشخص کرده و تعداد زنان شاغل به تفکیک هر اداره انتخاب شدند. برای اندازه‌گیری متغیرهای این پژوهش، از پرسشنامه پژوهشگر ساخته و برای ارزیابی پایایی^۱ یا قابلیت تکرارپذیری ابزار تحقیق با استفاده از آلفای کرونباخ بوده است. ضرایب آلفای کرونباخ برای هر یک از متغیرهای مستقلی که در سطح فاصله‌ای سنجیده شده‌اند و برای متغیر وابسته و ابعاد آن در جدول زیر قید شده است.

جدول ۱- ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای پایایی متغیرها

نام متغیر	تعداد	آلفای کرونباخ
احساس امنیت مالی	۱۱	۰/۷۵
احساس امنیت شغلی	۱۲	۰/۸۱
احساس امنیت حقوقی	۹	۰/۸۸
احساس امنیت اخلاقی	۷	۰/۹۴
احساس امنیت اجتماعی (مجموع ابعاد چهارگانه)	۳۹	۰/۹۲
حمایت اجتماعی	۷	۰/۷۶
آزار جنسی یا مزاحمت	۸	۰/۷۸
پابندی مذهبی	۸	۰/۶۲

یافته‌های تحقیق

توصیف متغیرها

نتایج توصیفی به دست آمده نشان داد که میانگین سنی زنان شاغل مورد مطالعه ۳۶ سال بود. به طوری که حداقل سن ۲۱ و حداکثر ۵۷ سال بود. اکثر زنان شاغل با ۶۳/۷ درصد در رده

¹ Reliability

جدول ۲- آماره‌های توصیفی مربوط به احساس امنیت اجتماعی و ابعاد آن

احساس امنیت اجتماعی	احساس امنیت اخلاقی	احساس امنیت مالی	احساس امنیت حقوقی	احساس امنیت شغلی	
۱۲۸/۴۸	۲۸/۷۹	۳۳/۸۷	۳۰/۵۷	۳۵/۵۲	میانگین
۲۷/۸۲	۷/۶۰	۸/۹۳	۸/۷۹	۹/۹۹	انحراف معیار
۷۷۴/۱۴	۵۷/۸۳	۷۹/۷۷	۷۷/۳۶	۹۹/۹۹	واریانس
۶۲	۷	۱۲	۱۰	۱۳	کمینه
۲۱۵	۴۲	۶۶	۵۹	۵۹	بیشینه

طبق یافته‌های تحقیق متوسط نمره‌های حمایت اجتماعی پاسخگویان ۲۶/۲۷ بوده است که سطح متوسط رو به بالا را نشان داده است. اعتقادات مذهبی پاسخگویان با میانگین ۳۳/۷ در سطح بالاتر از متوسط و متغیر تبعیض جنسی با میانگین ۳۴/۵۱ در حد متوسط و بالاتر بوده است.

جدول ۳- آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مستقل

حمایت اجتماعی	پابندی مذهبی	تبعیض جنسی	
۲۶/۲۷	۳۳/۷	۳۴/۵۱	میانگین
۵/۳۴	۴/۰۷	۷/۹۲	انحراف معیار
۲۸/۵۴	۱۶/۶۳	۶۳/۷۵	واریانس
۱۲	۱۷	۱۲	حداقل
۳۹	۴۰	۴۸	حداکثر

بررسی رابطه متغیرهای مستقل با احساس امنیت اجتماعی همان‌گونه که در جدول ۵ ملاحظه می‌شود، از میان متغیرهای

زمینه‌ای مورد نظر در پژوهش، برای سنجش تفاوت میانگین متغیرهای درآمد خانواده، تحصیلات مادر و تحصیلات همسر با احساس امنیت اجتماعی در بین زنان شاغل مورد مطالعه از آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده شده که نتایج آزمون نشان از تفاوت میانگین احساس امنیت اجتماعی زنان بر اساس متغیرهای فوق دارد. به عبارتی دیگر با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت که زنان شاغلی که متعلق به گروه‌های درآمدی متفاوت هستند از نظر میزان احساس امنیت اجتماعی با یکدیگر تفاوت معناداری دارند و همچنین میانگین احساس امنیت اجتماعی زنان مورد مطالعه بر اساس سطح تحصیلات همسر و سطح تحصیلات مادر متفاوت است. جدول ۴، میانگین نمره‌های احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل مورد مطالعه را بر اساس میزان درآمد خانواده، سطح تحصیلات همسر و سطح تحصیلات مادر نشان می‌دهد.

جدول ۴- میانگین‌های احساس امنیت اجتماعی بر اساس میزان درآمد خانواده، تحصیلات مادر و تحصیلات همسر

میزان درآمد	میانگین احساس امنیت اجتماعی	سطح تحصیلات مادر	میانگین احساس امنیت اجتماعی	سطح تحصیلات همسر	میانگین احساس امنیت اجتماعی
۲۵۰۰۰۰-۷۵۰۰۰۰	۱۲۴/۳۷	بیسواد	۱۳۵/۷۶	زیردیپلم	۱۵۱/۶۷
۷۵۱۰۰۰-۱۳۵۰۰۰۰	۱۲۹/۲	ابتدایی و راهنمایی	۱۲۷/۱۶	دیپلم	۱۲۴/۱
۱۳۵۱۰۰۰-۱۸۵۰۰۰۰	۱۳۳/۵	دبیرستان	۱۲۱/۲۹	فوق دیپلم و بالاتر	۱۲۷/۴۷
۱۸۵۱۰۰۰-۲۳۵۰۰۰۰	۱۴۱/۸	فوق دیپلم	۱۲۱/۵۴		
۲۳۵۱۰۰۰ و بالاتر	۷۳/۵	لیسانس و بالاتر	۱۴۱/۱۷		

جدول ۵- آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مستقل

متغیر زمینه‌ای	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مجزورات	F محاسبه شده	سطح معناداری
درآمد خانواده	۴	۱۰۲۴۳/۳۶۳	۲۵۶۰/۸۴۱	۳/۴۷۷	۰/۰۰۹
تحصیلات مادر	۴	۷۸۵۲/۴۳۰	۱۹۶۳/۱۰۷	۲/۵۹۳	۰/۰۳۷
تحصیلات همسر	۲	۵۴۷۵/۶۵۴	۲۷۳۷/۸۲۷	۳/۱۲۳	۰/۰۴۶

آزمون فرضیه‌های تحقیق

بر اساس جدول ۷ میانگین احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل به تفکیک رده شغلی آنان تفاوت معناداری ندارد. برای آزمون رابطه بین احساس امنیت اجتماعی زنان و رده شغلی زنان شاغل از تحلیل واریانس استفاده شده است سطح معنی‌داری به دست آمده برای این فرضیه (sig:0/365) است که نشان از رد شدن رابطه بین دو متغیر احساس امنیت اجتماعی و رده شغلی دارد.

همچنین تفاوت میانگین احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل بر اساس متغیر سطح تحصیلات با مقدار: $F=0/688$ در سطح معناداری ۰/۵۶ تأیید نمی‌شود.

ولی با توجه به جدول ۶ احساس امنیت اجتماعی در میان افراد طبقات مختلف، متفاوت است و این تفاوت‌ها بر

اساس جدول ۷ به لحاظ آماری معنی‌دار است. بررسی میانگین احساس امنیت اجتماعی به تفکیک طبقات اجتماعی پاسخگویان نشان می‌دهد که پاسخگویان متعلق به طبقه بالا (با میانگین ۱۵۹) احساس امنیت بیشتری می‌کنند و در مقابل پاسخگویان متعلق به طبقه پایین (با میانگین ۱۱۱/۶) احساس امنیت کمتری دارند.

جدول ۶- میانگین‌های احساس امنیت اجتماعی به تفکیک طبقات اجتماعی

میانگین احساس امنیت اجتماعی	طبقه اجتماعی
۱۵۹	طبقه بالا
۱۳۹/۶	متوسط رو به بالا
۱۲۹/۲	متوسط
۱۲۰/۴	متوسط رو به پایین
۱۱۱/۶	پایین

جدول ۷- نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌های تحقیق

متغیرهای مستقل	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مجزورات	F محاسبه شده	سطح معناداری
رده شغلی	۴	۳۳۵۱/۴۹۸	۸۳۷/۸۷۵	۱/۰۸۳	۰/۳۶۵
طبقه اجتماعی	۴	۱۱۸۰۲/۳۴۰	۲۹۵۰/۵۸۵	۴/۰۰۱	۰/۰۰۴
سطح تحصیلات	۳	۱۶۰۵/۳۹۸	۵۳۵/۱۳۳	۰/۶۸۸	۰/۰۵۶

آزمون LSD جزئیات معناداری تفاوت میانگین‌های احساس امنیت اجتماعی را به تفکیک طبقات اجتماعی نشان می‌دهد.

برای تعیین معنادار بودن تفاوت بین میانگین‌ها، در تحقیق حاضر از روش LSD استفاده شده است. جدول ۸ نتایج

جدول ۸- آزمون LSD احساس امنیت اجتماعی به تفکیک طبقات اجتماعی

Sig	تفاوت میانگین احساس امنیت اجتماعی به تفکیک طبقه اجتماعی
۰/۰۰۲	طبقه متوسط رو به پایین
۰/۰۰۷	طبقه متوسط بالا
	طبقه پایین

داشت.

جدول ۹- همبستگی متغیرهای مستقل با احساس امنیت اجتماعی

سطح معناداری	ضریب r	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۰/۶۲۷	حمایت اجتماعی
۰/۰۳۸	۰/۱۱۴	اعتقادات مذهبی
۰/۱۱۵	-۰/۱۰۲	آزار جنسی یا مزاحمت
۰/۰۰۹	۰/۱۵۳	میزان درآمد فرد

مشارکت نسبی متغیرهای مستقل در تبیین احساس امنیت

اجتماعی

برای بررسی تأثیر همزمان متغیرهای مستقل بر احساس امنیت اجتماعی و میزان اهمیت یا تأثیر خالصی که هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته دارد از رگرسیون چند متغیره استفاده شد. تحلیل رگرسیون دارای چندین پیش فرض است، یکی از پیش فرض‌ها بهنجار بودن متغیر وابسته در رسم نموداری است که با آزمون «کولموگروف - اسمیرنوف» بهنجار بودن یا نبودن توزیع باقیمانده‌های مدل بررسی شد. نتیجه حاصل از آزمون فوق برای مدل رگرسیونی برازش شده نشان از آن دارد که باقیمانده‌های مدل، توزیع بهنجار دارند.

فرض دیگر مستقل بودن خطاها یا باقیمانده‌ها از یکدیگر است که با آزمون «دوربین واتسون» که دامنه آن بین ۰ تا ۴ و محدوده مورد قبول ۲/۵-۱/۵ است بررسی می‌شود؛ در تحقیق حاضر رقم حاضر ۱/۵۹۶ است که بیانگر این واقعیت است که خطاهای باقیمانده‌ها برای این مدل رگرسیون مستقل از هم هستند.

همان‌گونه که در جدول ۱۰ دیده می‌شود، ضریب نهایی رگرسیون چندگانه و همچنین ضریب همبستگی چندگانه ۰/۶۶ و مجذور آن یعنی ضریب تبیین $RSquare=0/44$ است. همچنین ضریب تبیین تصحیح شده برابر $Adjusted R Square=0/42$ است. پس ۴۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته را متغیرهایی که در مدل نهایی باقیمانده‌اند، پیش‌بینی می‌کنند. به عبارت دیگر ۴۲ درصد از کل واریانس احساس امنیت اجتماعی با یک ترکیب خطی از متغیرهای حمایت اجتماعی،

جدول ۹ همبستگی متغیرهای تحقیق را با احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل نشان می‌دهد. نتایج آزمون رابطه بین حمایت اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی نشان می‌دهد که این دو متغیر با اطمینان زیاد ($sig:000/0$) با یکدیگر در ارتباط هستند. برای رابطه متغیر حمایت اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی مثبت است؛ یعنی با افزایش حمایت اجتماعی احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل افزایش می‌یابد و بالعکس.

همچنین مطابق جدول ۹ اعتقادات مذهبی بر احساس امنیت اجتماعی پاسخگویان تأثیر گذار است. یعنی هر چه قدر اعتقادات مذهبی زنان شاغل بیشتر است به همان اندازه بیشتر احساس امنیت اجتماعی خواهند کرد. طبق نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه، رابطه دو متغیر اعتقادات مذهبی و احساس امنیت اجتماعی افراد با اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است.

طبق اطلاعات به دست آمده از مطالعه حاضر، رابطه معنی‌داری بین دو متغیر تبعیض جنسی و احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل مشاهده نمی‌شود ($sig:0/115$) ولی هنگامی که ارتباط تبعیض جنسی با تک تک ابعاد متغیر وابسته مورد تحلیل قرار گرفت، مشخص شد که این متغیر بر احساس امنیت حقوقی ($sig:0/002$) و احساس امنیت مالی ($sig:0/031$) تأثیر دارد و از آنجایی که برای رابطه بین آزار جنسی یا مزاحمت با متغیر وابسته و ابعاد آن منفی است هر چه قدر مزاحمت در سازمان‌ها بیشتر است به همان اندازه زنان شاغل احساس امنیت حقوقی و احساس امنیت مالی کمتری خواهند داشت و بالعکس.

در جدول ۹ نتایج آزمون دو متغیر میزان درآمد زنان شاغل و احساس امنیت اجتماعی آنان نیز قید شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، متغیر میزان درآمد تأثیر مثبت و معنی‌داری بر احساس امنیت اجتماعی افراد دارد ($sig:0/009$). به عبارتی هر چه قدر میزان درآمد افراد بیشتر است به همان اندازه احساس امنیت اجتماعی بیشتری خواهند

جدول ۱۰- تحلیل رگرسیونی چند متغیره احساس امنیت اجتماعی

۰/۶۶۳	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۴۴۰	ضریب تبیین
۰/۴۲۳	ضریب تبیین تصحیح شده
۲۱/۱۳	اشتباه معیار
۴۷/۸۸۵	عرض از مبدا
۱/۵۹۶	دوربین واتسون

درآمد فرد و آزار جنسی توضیح داده شده است. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی چندگانه متغیرهای موجود در مدل را می‌توان در معادله استاندارد زیر نشان داد:

$$i = 47/885 + 0/626(\text{حمایت اجتماعی}) + 0/137(\text{تبعیض جنسی})$$

جدول ۱۱- تحلیل واریانس چندمتغیره احساس امنیت اجتماعی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معنی داری
رگرسیون	۸۱۴۱۸/۴۴۸	۷	۱۱۶۳۱/۲۰۷	۲۶/۰۲۹	۰/۰۰۰
باقیمانده	۱۰۳۶۷۱/۴۰۲	۲۳۲	۴۴۶/۸۵۹		
کل	۱۸۵۰۸۹/۸۵۰	۲۳۹			

جدول ۱۲- متغیرهایی که در مدل باقیمانده‌اند

متغیرها	b	bes	ateb	t	gis
حمایت اجتماعی	۳/۲۶۲	۰/۲۵۹	۰/۶۲۶	۱۲/۶۱۹	۰/۰۰۰
درآمد فرد	۳/۹۴	۰/۰۰۰	۰/۱۶۶	۳/۰۹۳	۰/۰۰۲
تبعیض جنسیتی	-۰/۴۸۱	۰/۱۷۴	-۰/۱۳۷	-۲/۷۶۶	۰/۰۰۶

بحث و نتیجه

مقاله حاضر به بررسی و سنجش «احساس امنیت» در جامعه مورد مطالعه و عوامل مؤثر بر آن پرداخته است. نتایج جداول همبستگی متغیرهای مستقل با متغیر وابسته نشان می‌دهد که احساس امنیت اجتماعی به عنوان متغیر وابسته با متغیرهای حمایت اجتماعی، درآمد فرد و پایبندی مذهبی همبستگی معنی‌داری دارد. همچنین طبق نتایج به دست آمده از مطالعه حاضر، تفاوت معنی‌داری بین میانگین طبقه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل وجود دارد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نیز حاکی از آن است که برحسب ارزش ضرایب (بتا) با ترکیب متغیرهای حمایت اجتماعی، درآمد فرد و آزار جنسی یا مزاحمت به عنوان تعیین‌کننده‌ترین عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت محسوب می‌شود. در مجموع نتایج مربوط به همبستگی‌ها و تحلیل رگرسیون با برخی از رویکردهای نظری تحقیق حاضر، مطابقت دارد و برخی از فرضیه‌های تحقیق حاضر را تأیید می‌کند.

بر طبق الگوی نظری تحقیق، در جامعه پیچیده امروز که اشتغال زنان یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی است و زنان همواره پایه پای مردان در جامعه حضور دارند اگر در روابط حمایتی اجتماعی، امکان ارتباط منطقی وجود داشته باشد زمینه مناسبی برای احساس امنیت اجتماعی خواهد بود. نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر همسو با نتایج تحقیق منافی ملایوسفی (۱۳۸۲)، افشار (۱۳۸۵)، ویور (۲۰۱۰) است. نتایج این تحقیق نیز نشان داد که کسب حمایت‌های اجتماعی و برقراری طیف وسیعی از ارتباطات دوستانه و صمیمی بین دوستان و همکاران، احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل را افزایش می‌دهد.

همچنین مطابق نظریه دورکیم و گیدنز، اعتقادات مذهبی احساس امنیت افراد را افزایش می‌دهد. به اعتقاد دورکیم دین وسیله استحکام و دوام اجتماعی است و با ایجاد پیوند میان پیروان خود به وسیله انجام مراسم گوناگون و ایجاد ارزش‌ها و باورهای مشترک میان آن‌ها، وحدت اجتماعی را تأمین

اجتماعی و اقتصادی و عاطفی خود هستند سطح احساس امنیت اجتماعی‌شان به نحو متناسبی افزایش خواهد یافت.

با توجه به یافته‌های تحقیق میزان درآمد فردی زنان شاغل همبستگی زیادی با احساس امنیت اجتماعی دارد با افزایش میزان درآمد زنان، احساس امنیت اجتماعی آنان نیز افزایش می‌یابد. امروزه زنان نیازی واقعی به درآمد دارند و مردان به تنهایی متکفل مخارج زن‌ها و کودکان نیستند. زنان باید قادر باشند که به لحاظ اقتصادی مستقل هستند بنابراین باید شرایطی فراهم شود که زنان حق دریافت دستمزد برابر و نیز استفاده از مزایا و استفاده از مرخصی باحقوق را داشته باشند و نباید دستمزد و پاداش و مزایای مردان در ازای کار برابر با زنان بالاتر است.

یکی از عوامل مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل، اعتقادات مذهبی است. با توجه به این‌که باورداشت‌های مذهبی عمیقاً آرامش بخش‌اند و مناسک دینی و تشریفات مذهبی نیز افراد را گرد هم آورده و همبستگی بین آن‌ها را تقویت می‌کنند و در نتیجه احساس امنیت اجتماعی افراد افزایش می‌یابد. لذا باید شرایطی فراهم شود تا زنان شاغل بتوانند در مراسم و مجالس مذهبی مشارکت داشته باشند.

منابع

- آبراهامز، ج. (۱۳۶۹). *مبانی و رشد جامعه‌شناسی*، ترجمه: حسن پویان، تهران: انتشارات چاپخش.
- آبوت، پ. و کلر، و. (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی زنان*، ترجمه: منیژه نجم عراقی، تهران: نشر نی.
- اباذری، ی. و چاوشیان، ح. (۱۳۸۱). «از «طبقه اجتماعی» تا «سبک اجتماعی» رویکردهای نوین در تحلیل جامعه‌شناختی هویت اجتماعی»، *نامه علوم اجتماعی*، ش ۲۰، ص ۳-۲۷.
- افشار، ز. (۱۳۸۵). *امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

می‌کند همچنین از دیدگاه گیدنز مهم‌ترین کار باورداشت‌های مذهبی این است که معمولاً به انسان در مقابل تجربه رویدادها و موقعیت‌ها، احساس آرامش و امنیت تزریق می‌کنند با توجه به این‌که یکی از فرضیه‌های تحقیق حاضر به بررسی رابطه بین پابندی مذهبی و احساس امنیت اجتماعی پرداخته است لذا نتیجه به دست آمده در آزمون این فرضیه با نظریه‌های دورکیم و گیدنز همخوان است. همچنین نتایج به دست آمده در این زمینه با نتایج تحقیق فولادی سپهر و نوروزی (۱۳۸۸) همخوانی دارد. این تحقیق طبق برداشت زنان و پاسخ آن‌ها به این‌که خود را در کدام طبقه اجتماعی قرار می‌دهند به این امر منتج شد که زنانی که در طبقات اجتماعی بالاتری قرار دارند احساس امنیت اجتماعی بیشتری می‌نمایند که این یافته مطابق نظریه مارکس است چرا که بر طبق نظریه وی با فرض شرایط یکسان اشتغال، افراد مناطق مرفه از امنیت شغلی بالاتری بهره‌مند هستند همچنین همسو با نتایج تحقیق زنجانی‌زاده (۱۳۸۰) و رینو و لآوری (۲۰۰۹) است. لازم به ذکر است که متغیر آزار جنسی که طبق نظر فمینیست‌ها عامل مهمی در به مخاطره انداختن احساس امنیت افراد است در مطالعه حاضر با بعد حقوقی احساس امنیت اجتماعی رابطه معنی‌دار و معکوسی نشان داد بنابراین می‌توان گفت که هر چه آزار جنسی بیشتر است احساس امنیت حقوقی زنان کاهش می‌یابد.

پیشنهادها

یافته‌های این مقاله نشان داد که یکی از عوامل اصلی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل برخورداری از حمایت اجتماعی در محیط کار است. از آن جا که زنان شاغل بیشتر اوقات در محل کار و در ارتباط با همکارانشان هستند از این رو به نظر می‌رسد در صورتی که شرایطی فراهم شود تا زنان شاغل در محل کار بتوانند تعامل بهتر و مؤثرتری با همکاران خود داشته باشند و تضادها کاهش یافته و رابطه دوستانه و وفاداری افزایش یابد و از حمایت اجتماعی مافوق نیز برخوردار هستند به نحوی که بتوانند پاسخگوی نیازهای

- بوزان، ب. (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس، ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بیرو، آ. (۱۳۶۶). فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه: باقر ساروخانی، تهران: انتشارات کیهان.
- تامین، م. (۱۳۸۱). جامعه‌شناسی قشربنیادی و نابرابری‌های اجتماعی، ترجمه: عبدالحسین نیک گهر، تهران: انتشارات توتیا.
- ترابی، ی. و گودرزی، آ. (۱۳۸۲). ارزش‌ها و امنیت اجتماعی، «مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، شماره یک، جلد اول، تهران: معاونت اجتماعی و ارشاد نیروی انتظامی.
- توسلی، غ. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی کار و شغل، تهران: انتشارات سمت.
- دورکیم، ا. (۱۳۶۹). درباره تقسیم کار اجتماعی، ترجمه: باقر پرهام، تهران: انتشارات کتابسرای بابل.
- زنجانی‌زاده اعزازی، ه. (۱۳۸۰). «زنان و امنیت شهری»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی (مشهد)، ش ۳۴ (۳ و ۴)، ص ۲۹-۴۱.
- عبداله‌خانی، ع. (۱۳۸۳). نظریه‌های امنیت، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی.
- عربی، ف. (۱۳۸۴). «بررسی امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان ۸ شهر»، مجموعه مقالات همایش و امنیت اجتماعی، جلد ۱، تهران: انتشارات گلپویه.
- ساروخانی، ب. و نویدنیا، م. (۱۳۸۵). «امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، ش ۲۲، ص ۸۷-۱۰۷.
- سراج‌زاده، ح. (۱۳۷۷). «نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی»، نمایه پژوهش، دوره ۲، ش ۷ و ۸، ص ۱۰۵-۱۲۰.
- شادی‌طلب، ژ. (۱۳۷۹). «اشتغال زنان و نقش تعاونی‌ها»، فصلنامه علوم اجتماعی، ش ۷ و ۸، ص ۱۵۱-۱۷۸.
- جلالی‌مقدم، م. (۱۳۷۹). درآمدی بر جامعه‌شناسی دین و آثار جامعه‌شناسان بزرگ درباره دین، تهران: نشر مرکز.
- جنکینز، ر. (۱۳۸۱). هویت اجتماعی، ترجمه: تورج یاراحمدی، تهران: نشر شیرازه.
- کار، م. (۱۳۷۳). زنان در بازار کار ایران، تهران: انتشارات روشنگران.
- کرتیس، آ. (۱۳۸۲). روان‌شناسی سلامت، ترجمه: علی آشتیانی و هادی عظیمی آشتیانی، تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.
- کلاهیچیان، م. (۱۳۸۴). «راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی»، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، جلد ۱، تهران: انتشارات گلپویه.
- کوزر، ل. (۱۳۸۳). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات علمی.
- گروسی، س. و قربان‌زاده، ر. (۱۳۸۶). «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت)»، فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، ش ۲، ص ۲۶-۳۹.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۱). مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۰). معنای مدرنیته، ترجمه: علی اصغر سعیدی، تهران: انتشارات کویر.
- ماندل، ر. (۱۳۷۹). چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا). (۱۳۸۷). بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی در میان همسران (شاهد، آزاده، جانباز) شهر تبریز و عوامل مؤثر بر آن، تبریز.
- مجیدی، ع.؛ قهرمانی، ا. و محمودآبادی، ع. (۱۳۸۷). «بررسی رابطه بین ابعاد توانمندسازی و امنیت شغلی کارکنان»، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال سوم، ش ۴، ص ۴۳۷-۴۵۱.

- Britain, and The USA, University of Kentucky, United States of America.
- Ibryamova, N. (2002) "Migration from Central and Eastern Europe and Societal Security in the European Union", *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, 1(2):1-15.
- Laver, R.H. & Lavre, J.C. (2002) *Social problems and the Quality of life*, United states of America: Mc Grow Hill.
- Lindestrom, M. Merlo, J. & Ostergren, P. (2003) "Social Capital and Sense of Insecurity in the Neighbourhood: a Population-Based Multilevel Analysis in Malmo, Sweden", *Social Science & Medicine*, 5:1111-1120.
- Job, B. (1991) *The Insecurity Dilemma: National security of Third world, in weiss*, USA: Lynne Reinner.
- Oxford advanced learners Dictionary of current English. (2000). Oxford University press, Edited by Sally Wehmrire.
- Reno, V. and Joni, L. (2009) *Economic Crisis Fuels Supprt for social Security: Americans, views on social security*, August, National Academy of social Insurance.
- Robin, W. & Nath, L.W. (2007) Gender and Emotion women in the United states: Do Men and women Differ in Self- Reports of Feeling and Expressive Behavior?, *American Journal of sociology*, 109(5):1137-1176.
- Roe, P. (1996). "The Societal Security Dilemma" Copenhagen Peace research institute (Col PRI) working papers.
- Smith, S. (2002) "Don't Put My Name on It": Social Capital Activation and Job-Finding Assistance among the Black Urban Poor", *American Journal of Sociology (AJS)*, 111(1):1-57.
- Krause, K. (1996) "Critical Theory and Security Studies", *Graduate Institute of International Studies, YCISS Occasional paper*, 33: 229-254.
- Tepperman, L. & Rosenberg, M. (1998) *Macro Microia Brief Introduction of Sociology*, 3rd, CaNADA, PRETIC Hall.
- UN Development program, Human Development Report. (1994) Network and oxford: Oxford university press, Published for the united Nations Development Programme (UNDP), p 10.
- Wearver, O. (2000) "Societal Security": <http://www.Ciaonet.org/book/hall/hall01:html,2000>.
- Wearver, D. (2010) "Societal Security and Social Suport." *Journals of Gerontology, Series B: Psychological and Social Sciences*, 61(1): S24-S34.
- ملایوسفی، م. (۱۳۸۴). «بررسی دیدگاه زنان شاغل متأهل در خصوص نقش عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی آنان در دو محیط کار و خانواده»، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، شماره یک، تهران: انتشارات گلپویه.
- نبوی، ع؛ حسین‌زاده، ع. و حسینی، ه. (۱۳۸۹). «بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی»، جامعه‌شناسی کاربردی، ش ۴، ص ۷۳-۹۶.
- نوروزی، ف. و فولادی سپهر، س. (۱۳۸۸). «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۲۹-۱۵ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن»، فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، ش ۵۳، ص ۱۲۹-۱۵۹.
- نصری، ق. (۱۳۸۱). «معنا و ارکان جامعه‌شناسی امنیت»، فصلنامه راهبرد، نشریه مرکز تحقیقات استراتژیک، ش ۲۶، ص ۱۱۲-۱۳۳.
- نویدینیا، م. (۱۳۸۵). «تأملی نظری در امنیت اجتماعی با تأکید بر گونه‌های امنیت»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال نهم، ش ۱، ص ۷۳-۹۳.
- وائقی، ق. (۱۳۸۰). *تدابیر و سیره عملی علی (ع) در تأمین امنیت اجتماعی*، تهران: مرکز تحقیقات و پژوهش‌های ناجا.
- ویژه، م. (۱۳۸۹). «امنیت حقوقی به مثابه شرط امنیت قضایی»، فصلنامه راهبرد، سال بیستم، ش ۵۸، ص ۹۵-۱۳۰.
- Bilgin, P. Booth, K. Jones, R. (1998) "Security Studies: The Next Stage?Inverno 98, 48-2: 131-157.
- Buzan, B. (2000) "Security Studies: Beyond strategy", <http://www.Yorka.caldmutimer/securitystudies.html>.
- Buzan, B. Wearver, O. De wilde, J. (1998) "Security: A New Framewok for Analysis", <http://www.darke.edu/artsci/polsci/personalwebpage/security.html>.
- Wearver, O. (2000) "Societal Security" <http://www.Ciaonet.org/Book/hall.html>.
- Cotter, J. (2002) *Societal insecurity and the reaction of extremist groups in Northern Ireland*, Great